

Examensarbete 15 hp

Musiklärarexamen

2008

Jarmo Kaipainen

**Det kulturella arvets betydelse
för instrumentval
inom kulturskolan**

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

Abstrakt

Jag har med denna undersökning försökt visa på ett samband mellan kulturell och social härkomst kontra val av instrument i musik- och kulturskolan. Min uppfattning var att den sociala tillhörigheten spelar en stor roll i det valet. Hela undersökningsmaterialet baseras på två socialt skilda stadsdelar i Södertälje: Ronna och Pershagen och deras statistik i kulturskolans elevlistor från år 1997, när uppsatsen påbörjades. Resultatet visar att det finns ett samband mellan sociala omständigheter och ungdomars instrumentval.

Innehållsförteckning

	Sida
Bakgrund	3
Centrala begrepp	7
Syfte	6
Forskningsfråga	6
Metodbeskrivning	7
Resultat	8
Diskussion	11
Källförteckning	14

Bakgrund

Jag är uppvuxen i ett utpräglat industriarbetarområde, Saltskog, en del av Södertälje dit en stor del av de arbetsinvandrade finländare, jugoslaver och italienare som kom till Sverige flyttade i slutet av sextio- och början av sjuttioalet. Det var främst Saab-Scania, nu delat i Saab och Scania, som var den främsta arbetsgivaren i området. En stor del av barndomsvännernas föräldrar hade anställning i just denna bil- och lastbilsindustri.¹

En viktig del i mina intryck under uppväxttiden är att samtliga i min familj (mamma, pappa och sex år äldre bror) liksom de flesta andra i min närhet hade jobb inom den delen av industrin som inte krävde några akademiska eller språkliga förkunskaper. Finnarna jobbade och umgicks med andra finnar osv. Detta är ett aktuellt integrationspolitiskt ämne även i dagens Södertälje liksom i många av Stockholms närmare förorter.

Min erfarenhet är att denna miljö av en stadsdel, till stort bebodd av arbetarklass, sätter sin prägel i den kulturella smaken hos invånarna i området. Vad man lyssnar på för musik, vilka filmer man ser, vilka böcker man läser eller kanske till och med låter bli att lyssna på, se och läsa. I mitt fall blir det mest intressant att observera situationen när det gäller musik, eftersom det var den delen av kulturen som var mig och mina vänner närmast.

Trots att ingen av mina och få av mina vänners föräldrar spelade något instrument eller hade något stort intresse av musik är det slående att så många av oss ungdomar ändå spelade och lyssnade mycket på musik.

Det var mycket hårdrock och punk på den tiden (70-80 talet). Det var band som *Iron Maiden*, *Black Sabbath*, *Judas Priest*, *Deep Purple*, *The Clash* och *Ebba Grön*. Jag tvivlar på att någon av oss ens hade hört instrument som tenorsaxofon, trumpet, cello eller klarinett. Åtminstone lyssnade ingen av mina vänner aktivt på musik som innehöll några andra instrument än de i den klassiska rocksättningen: gitarr, bas, trummor och sång.

Varifrån kom musiken och musikintresset till oss? Våra föräldrar varken lyssnade på eller utövade musik så den kom inte den vägen. Något som *har* influerat mig och många andra av oss var den första musikkanalen på tv som kom till Sverige på 80-talet, MTV.

Music TeleVision är eller snarare var en kanal som spelade populärmusik i alla dess former dygnet runt varav en god portion då var just hårdrock, vår musik.

¹ www.sodertalje.se *Mångfald och gemenskap*

Men det är förstås inte hela sanningen, intresset började innan MTV. Det var också radio, musikmagasin och enstaka konserter på någon av de två marksända tv-kanalerna som spred intresset hos oss.

För min del kan jag tacka min äldre bror för att starkt ha påverkat mitt musikintresse. Det var han som tog hem de första "blandbanden" med Kiss och Motorhead. Det var också han som först lärde mig spela "Smoke on the water" på gitarr. Då var jag sju år gammal. På den vägen är det för mig. Nu livnar jag mig på att spela musik i alla möjliga sammanhang, från studioinspelningar till konserter. Dessutom undervisar jag på gitarr och ensemble på ett musikgymnasium i Eskilstuna.

Så varifrån kom alla dessa fantastiskt duktiga träblåsare, bleckblåsare och stråkinstrumentalister man stött på alltsedan gymnasietiden på musiklinjen? Det var där jag mötte dessa för första gången. De fanns inte i klassen på grundskolan. Inte i trappuppgången bredvid. Inte ens i huset eller kvarteret närmast.

Det jag undrar är om man kan se en koppling mellan uppväxtområde och instrumentval? Om så visar sig vara fallet, varför är det så?

Det finns en del, för mitt arbete, viktiga begrepp inom sociologi och pedagogik som är bra att känna till och kunna relatera till för att kunna tillgodose syftet och resultatet med detta arbete.

Centrala begrepp

Symboliskt kapital är ett begrepp myntat av Pierre Bourdieu² som förutom det ekonomiska kapitalet även innefattar andra former av kapital som betraktas som eftersträvansvärda av omgivningen. Det kan till exempel röra sig om ett *kulturellt kapital* som enligt Bourdieu inte kan innehas av de dominerade (arbetarklassen) vilket innebär att begrepp som folkkultur och arbetarkultur blir självmotsägande. Jag kan se mycket av det Bourdieu vidrör med sina kapitalbegrepp i min uppväxtmiljö. Arbetarklassens vad man skulle kunna kalla "icke-kultur" var ständigt närvarande. Omskrivet så fanns det inte särskilt mycket kultur att tala om hos oss, förutom den vi skapade själva. Sture Brändström och Christer Wiklund³ visar på en snedrekrytering i kommunala musikskolan i Piteå mellan tjänstemän och arbetare på 1,7 (på ett arbetarbarn på

² Pierre Bourdieu *Distinktionen* (1979)

³ Brändström & Wiklund *En studie om kommunala musikskolan* (1995)

musikskolan går det 1,7 tjänstemannabarn). Liknande siffror kan säkerligen fås vid en jämförelse mellan de stadsdelarna i Södertälje som mitt arbete berör. Relationstalet ökar ju högre upp i årskurserna man kommer, till exempel i gymnasiet är siffran uppe i 2,4, enligt Brändström och Wiklund.

Innehavaren av *informationskapital* har enligt Bourdieu lättare att tillgodose lämpliga utbildningsvägar åt både sig själv och sina barn. Mina föräldrar hoppade i förtid av den sjuåriga folkskola som erbjöds dem på 50-60 talet. Liksom många av mina vänners föräldrar förblev de outbildade i hela sina verksamma arbetsliv. Det fanns få eller inga incitament från föräldragenerationen att skaffa sig en akademisk examen, de enda alternativen som diskuterades bland mina vänner var valet mellan bygg, industri, eller någon annan yrkesinriktad gymnasial utbildning.

Det *sociala kapitalet*, även beskrivet som det sociala nätverket, är en viktig del av Bourdieus sociologi. Med det menas den tillgång det innebär att ha ett starkt intresse riktat mot sig av både närmiljö och vänner. Utan det kan det ej tas för givet att hög utbildning leder till höga samhällseliga poster. Jag var ganska utlämnad till att uppfostra mig själv och hitta mina egna förebilder. Eftersom min enda familj i Sverige bestod av mamma, pappa och bror fanns det inte så många i min direkta omgivning att ta intryck ifrån eller inspireras av och det som möjligtvis fanns hade ingen akademisk eller samhällsorienterad karaktär.

Pedagogen Torsten Husén⁴ har också använt sig av termen socialt kapital och han menar, inte olik Bourdieu, att barnens framgångar i studier och yrkesliv i hög grad påverkas av ett visat engagemang av närmiljön.

Paulo Freire använder termen *kulturell invasion* för att beskriva fenomenet i debatten kring hurvida skolan kan tillgodose elevernas bästa genom att förbise deras i hög grad olika förutsättningar som de bär med sig från hemmet. Det kan gälla saker som attityder, värderingar, språkliga och kulturella förhållningssätt. Han skriver: "... invaderande tränger in i en annan grupps kulturella sammanhang utan respekt för denne grupps möjligheter; de tvingar sin egen världsåskådning på dem som de invaderar och hämmar deras kreativitet genom att lamslå deras uttrycksmöjligheter".⁵ Det var inte förrän i högstadiet mina lärare uppfattade mitt stora intresse för musik, ett intresse som började redan på lågstadiet. Det togs liten eller ingen hänsyn till elevernas bakgrund eller intressen. Pedagogiken som användes var mer av "korvstoppnings"-typen på vår skola (årskurs 1-6).

⁴ Torsten Husén (1956)

⁵ Paulo Freire *Pedagogik för förtryckta* (1970:S161)

Syfte

Syftet med detta arbete är att undersöka om det går att styrka hypotesen att skillnader i uppväxtmiljöer mellan två socialt skilda stadsdelar resulterar i en viss påverkan i instrument- och ämnesvalet inom kulturskolan. I stockholmsmiljö skulle påståendet till exempel kunna lyda: på Lidingö spelar de fiol och trumpet och i Rinkeby spelar de elgitarr och trummor.

Här jämför jag två socialt sett vitt skilda stadsdelar i Södertälje: Ronna och Pershagen.

Forskningsfråga

Har uppväxtmiljö och bostadsområde någon påverkan på instrumentval i kulturskolan?

Metodbeskrivning

Jag har valt att jämföra två kommundelar i Södertälje i tro om att finna olikheter i instrumentval beroende på det kulturella och sociala arvet. Årtalet då undersökningsunderlaget insamlades var 1997, året då arbetet påbörjades. De två områdena är Ronna, som anses vara en stadsdel med lägre social status och Pershagen som anses ha en hög social status. Antalet barn med utländsk bakgrund i Ronna är 78 %. I Pershagen är samma siffra 7 %⁶. Antalet långvariga socialbidragstagare i Ronna 1997 var 8,2% jämfört med hela stockholmsregionens 2,4%⁷. Husen i Ronna är av miljonprogramns typen, höghus som byggdes i Sverige mellan 1965-1975 för att råda bot på den akuta bostadsbrist som rådde på 50-talet och början av 60-talet.⁸ Dessa områden kallas också talande för betongförorter. Pershagen består till största delen av villabebyggelse. Läget vid Hallsvikens utlopp till saltsjön och närheten till bra kommunikationer (tågstation Södertälje Syd och riksväg E4) gör att det är här de dyraste villorna i Södertälje ligger.⁹

I Ronna finns det två skolor, Bårstaskolan och Ronnaskolan varav Ronnaskolan är den större med ca 600 elever. I Pershagen finns endast en skola, Pershagenskolan och där går det ca 500 elever.¹⁰

Som källa i denna undersökning i syfte att tydliggöra kopplingen mellan instrumentval och social tillhörighet har jag använt en elevförteckning som tillhandahållits mig av Kulturskolan i Södertälje. I den står namn, adress och instrument. Jag använde denna metod för min undersökning för att ha tillgång till ett så faktabaserat underlag som möjligt. I motsats till intervjuer som kan ge ett färgat resultat genom intervjupersonens ögon ger siffror och förteckningar ett mer objektivt resultat.

⁶ SCB: <http://w36.scb.se/statistik>

⁷ STATIV Integrationsverket, numera Migrationsverket

⁸ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Miljonprogrammet>

⁹ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Pershagen>

¹⁰ <http://www.sodertalje.se/>

Resultat

Resultatet av undersökningen visar att av samtliga kursdeltagare i Kultuskolan i Södertälje år 1997 var 35 personer från Pershagen och 42 från Ronna stadsdel. Könsfördelningen var 70 % flickor och 30 % pojkar. Stadsdelarna var för sig gav:

Pershagen	83% flickor	17% pojkar
Ronna	60% flickor	40% pojkar

Tabellerna 1 och 2 ger en totalöversikt av undersökningsmaterialet vad gäller tillhörighet av skola, ämnesval samt könsfördelning. Samtliga ämnen som Kulturskolan erbjuder har angivits.

Tabell 1

Pershagen (totalt 35 elever)

	Sammanlagt	Flickor	Pojkar
Kör/sång	1	1	0
Teater	5	5	0
Piano	2	2	0
Dans	13	12	1
Slagverk	1	0	1
Bild	5	3	2
Tvärflöjt	2	2	0
Horn	1	1	0
Stråk	2	1	1
Elbas	0	0	0
Synt	0	0	0
Trombon	0	0	0
Elgitarr	0	0	0
Musikdata	0	0	0
Klassisk gitarr	3	2	1
Blockflöjt	0	0	0
Steelpan	0	0	0

Tabell 2

Ronna (totalt 42 elever)

	Sammanlag		Flickor		Pojkar
Kör/sång	1		1		0
Teater	1		1		0
Piano	5		4		1
Dans	8		7		1
Slagverk	1		1		0
Bild	8		4		4
Tvärflöjt	1		1		0
Horn	0		0		0
Stråk	4		3		1
Elbas	2		0		2
Synt	2		0		2
Trombon	1		0		1
Elgitarr	4		1		3
Musikdata	2		0		2
Klassisk gitarr	0		0		0
Blockflöjt	1		1		0
Steelpan	1		1		0

Den klart populäraste kursen var dans (jag har slagit ihop jazz och balett) med 27 % deltagare av totala antalet anmälningar. Internt för de två skolorna visar Pershagens 37 % mot Ronnas 19 % att dansen har en starkare ställning i Pershagen medan elgitarren står i motsatt förhållande med sina 10 % i Ronna mot Pershagen som inte hade några elgitarrister vid undersökningstillfället.

Den klassiska gitarren har fler utövare i Pershagen med 3 elever. mot inga alls i Ronna. Teater tillhör också en kurs som är stark i Pershagen där det finns 5 deltagare mot att det i Ronna inte är mer än en. Däremot visar sig gruppen stråk vara större i Ronna med 4 elever mot 2 i Pershagen.

Jag blev nyfiken på det något överraskande resultatet vad gäller stråkgruppens något starkare ställning i Ronna och undrade över vad det berodde på. Ibland gör kulturskolan speciella satsningar i olika skolor med till exempel stråk- eller gitarrklasser, det kanske kunde vara en orsak. Men det visade sig inte stämma; enligt ledningen på kulturskolan hade någon sådan satsning inte skett.

Nämnas bör att statistiska jämförelser i en undersökning med så pass få deltagare inte bör betraktas som absoluta sanningar då procentuella omräkningar får ett något missvisande genomslag. Till exempel så har Pershagen 500 % så många deltagare i teaterkursen vilket låter som betydligt fler än de faktiska siffrorna 5 mot 1. När det gäller små tal så kan små fluktuationer i statistiken få alltför stora genomslag.

Ett intressant faktum som styrker min hypotes är att ämnen som elbas, elgitarr, synt, slagverk och musikdata, d.v.s. instrument som betraktas som delar av den klassiska rocksättningen, är kraftigt överrepresenterade i Ronna med sammantaget 11 deltagare mot Pershagens 1.

Som också framgår i Brändström och Wiklunds¹¹ arbete angående avhopp inom musikskolan sker de flesta avhopp från musikskolorna framåt gymnasieålder. Till den grupp instrument som kan tänkas försvinna helt i de högre årskurserna hör samtliga instrument i den klassiska kategorin: tvärflöjt, blockflöjt, horn och trombon, eventuellt med undantag för stråk och pianogruppen medan rockinstrumenten har en något större sannolikhet att behålla deltagare.

Resultatet visar att det finns belägg för mina tankar om att skillnader i uppväxtmiljöer mellan två socialt skilda stadsdelar resulterar i en påverkan i instrument- och ämnesvalet inom kulturskolan.

¹¹ Brändström & Wiklund *En studie om kommunala musikskolan* (1995)

Diskussion

Resultat av tidigare undersökningar av andra skandinaviska, kommunala kultur- och musikskolor som till exempel Björnbergs *Varför slutar eleverna i musikskolan?*¹² visar att det är ungefär dubbelt så vanligt bland flickor att studera på kommunala musikskolor jämfört med pojkar. I min undersökning är det sammanlagda relationstalet 2,3. Mer specifikt 1,5 i Ronna och relativt höga 4,8 i Pershagen. Det innebär att det i Pershagen går 4,8 flickor på varje pojke som går på kulturskolan. Mina erfarenheter säger att det oftast är pojkar som spelar rockinstrument och den uppfattningen stöds också av min undersökning, i Pershagen har vi bara en utövare sammantaget i den genren, och det en pojke. I Ronna är det nio pojkar i rockgenren mot endast två flickor.

Undersökningen talar för min tes om att barns sociala och kulturella omgivning har en viss betydelse för instrumentval. Kurserna som bedriver undervisning på de tidigare nämnda klassiska rockinstrumenten elgitarr, elbas, synt, och musikdata har i Ronna sammantaget 10 deltagare medan de inte har några alls i Pershagen. Förklaringarna till detta är förmodligen lika många som svåra att definitivt fastställa. Dock kan många jämförelser göras med min uppväxt och mina upplevelser.

Många som väljer att spela ett instrument i rockgenren gör det efter förebilder som syns i mediala sammanhang, enligt Andersson och Hallmans undersökningar om instrumentval är det så många som 42 %.¹³ Då handlar det oftast om rock- eller popförebilder. 24 % väljer instrument efter familjemedlemmar som förebilder, enligt samma undersökning. I mitt fall kan man säga att det handlade om en kombination av dessa två, jag blev inspirerad av min bror och mina rockidoler.

Sägas ska också att inte alla, kanske inte ens de flesta, som spelar musik får undervisning på musikskolor.

Ämnen som synt och musikdata har tillkommit i rockgenren på senare tid. På 70-80 talet var de dominerande instrumenten i rocksammansättningen elgitarr, elbas och trummor. I Ronna hade man vid undersökningstillfället 4 deltagare i kurserna synt och musikdata, ämnen som inte ens fanns på 80-talet när jag växte upp. Man skulle kunna drista sig till en gissning att just musikdata kommer att bli en kurs med ökande antal kursdeltagare p.g.a. att mer och mer musik produceras på det sättet och både hård- och mjukvara blir billigare och mer användarvänlig. Datorerna tenderar att bli snabbare och kan nu köpas för

¹² Björnberg (1981)

¹³ Martin Andersson & Markus Hallman (2006)

summor som motsvarar vad till exempel en trombon eller elgitarr kostar. Den mjukvara som används i musikskapande, som Cubase och Logic blir även den mer och mer användarvänlig.

Exempel på band som var populära under min uppväxt var *Iron Maiden*, *Scorpions*, *Judas Priest*, *Motorhead*, *Van Halen*, *Europe* och *Deep Purple*.

Varför vi valde just hårdrock är svårt att spekulera i men åtminstone jag känner igen mig i en del av den amerikanska forskaren Jeffrey Jensen Arnetts¹⁴ sociala definitioner på hårdrockare. Han menar att hårdrocken talar till dem som beretts exempellös frihet i sin ungdom. En frihet som är stimulerande och befriande men som också medför otrygghet, alltså till dem som är utlämnade till sig själva både på gott och ont. Avsaknaden av trygga familjeförhållanden, tydliga normer från samhället och religion är också gemensamma nämnare för unga i den generationen som växte upp med hårdrock. Heavy metal-musiken är de utlämnades skri efter trofasthet, trovärdighet och mening med livet, menar Arnett. Här tycker jag att Arnett närmar sig Bourdieu och hans definitioner av det sociala kapitalet; bristen på intresse från närmiljön lämnar unga åt att bilda sin egen kultur. Det är en mycket bra beskrivning på min och mina vänners uppväxtmiljö och därmed också kanske en förklaring på varför vi just lyssnade på och utövade den musiken.

Det faktum att pershagengruppen endast har 1 utövare på något av instrumenten elbas, elgitarr, synt, musikdata och slagverk mot Ronnas 11 verifierar delvis min inledande hypotes om att barns uppväxtförhållande och kulturella arv spelar in i instrumentvalet. Hur ska man kunna veta att man vill spela till exempel flöjt eller trumpet om man aldrig vare sig har hört eller sett en sådan?! Därmed inte sagt att föräldrar med högre social status medvetet styr sina barn till att uppskatta ”högre” former av konst och kultur, men i och med att de, oftare än de med ”lägre” social status, exponeras för en mångfald av kultur i sina egna val även ger sina barn tillgång till det. Jag vet till exempel inte alls om mina föräldrar ens *har* en musiksmak?! Än mindre hur den skulle se ut. Säkerligen har de det men det är ändå talande att jag aldrig uppfattat det. Mina vänner från gymnasie- och musikhögskoletiden känner oftare till sina föräldrars kulturella intressen. Inte så sällan har det visat sig överensstämma med deras egna.

Ytterligare en viktig fråga i ett beslut angående deltagande på musik- eller kulturskola är familjens ekonomi. Hos familjer som lever under knappa ekonomiska förhållanden spelar naturligtvis avgiften till skolan en stor roll. Om kulturintresset dessutom inte är väl förankrat i familjen eller närmiljön kommer

¹⁴ Jeffrey Jensen Arnett (1996:17)

kanske inte instrumentköp, avgifter, skjuts till och från skolan så högt upp på prioriteringslistan.

Min slutsats är att den sociala tillhörigheten inverkar på instrumentval och spelar stor roll i vad som förväntas av barn och elever, precis som Bourdieu skrev angående det kulturella kapitalet och informationskapitalet.

Källförteckning

Andersson, M., & Hallman, M. (2006). HT06-1190-04 *Varför vill killar inte spela tvärflöjt*. Göteborg, Göteborgs universitet.

Björnberg, A. (1981). *Varför slutar eleverna i Musikskolan?* Redovisning av pilotundersökning, Göteborgs universitet.

Bourdieu, P. (1979) *Distinktionen (La Distinction)*. London: Routledge.

Brändström, S., & Wiklund, C. (1995). *En studie om kommunal musikskola*. Diss. Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.

Freire, P. (1970). *Pedagogik för förtryckta*. Falköping: Gummesons.

Husén, T. (1956). En försummad begåvningsreserv. *Tiden* nr 5/1956, Stockholm, Sveriges socialdemokratiska arbetareparti.

Jensen Arnett, J. (1996). *Metalheads – Heavy metal music and adolescent alienation*. Boulder, Colorado, USA: Westview Press.

Hemsidor

Botkyrka.se [www dokument]. *Utvecklingen i storstadssatsningens 24 bostadsområden 1997-2005* INT-31-07-480 URL:
<http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/Storstadsrapport070323.pdf>

Statistiska Central Byrån. [www dokument]. 20/4 2008 URL: <http://w36.scb.se/statistik/LE/LE0102/2007A01/Barn%20med%20svensk%20och%20utl%C3%A4ndsk%20bakgrund%20i%20SAMS-omr%C3%A5den.xls>

Södertälje.se [www dokument]. Integrationspolitiskt dokument *Mångfald och gemenskap* 29/10 2001 URL:
http://www.sodertalje.se/upload/kommunen/dokument/viktiga_kommunala_dokument/mangfald.pdf

Södertälje.se [www dokument]. 27/5 2008 URL:
http://www.sodertalje.se/templates/CompareAnswer____2463.aspx?sel=2778,2660&schoolType=Gr

Södertälje.se [www dokument]. 27/5 2008 URL:
http://www.sodertalje.se/templates/EducationInfo____2777.aspx

Wikipedia.org [www.document]. 27/5 2008 URL:
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Miljonprogrammet>

Wikipedia.org [www.document]. 19/5 2008 URL:
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Pershagen>